

bülbülün, kokusu ve diğer özelliklerinden dolayı güle bağlantısı ve onun için sarhoş oluşu şeklinde ifade edilir.

Klasik yazılı kültürde, gül, sevgiliyi sembolize eden bir çiçek olduğu için, bütün çiçeklerin sultanı olarak kabul edilir ve bundan dolayı değerlidir. Sevgi, beşeri boyutlardan İlahi (soyut) boyutlara yükselen, sınırları kesin olarak tayin edilemeyen bir duygudur. Bu duyguyu ifade etmek için bir tabiat unsuru olarak daima gül ön planda olmuştur. Bu geleneğin canlı bir şekilde sözlü kültüre yansıdığını yukarıdaki örnekle görmekteyiz.

Klasik kültürde, zıtların kötü bir şey olmadığı düşmanlık sebebi olmaması gerektiği daima vurgulanmıştır. Bu husus, Veysel tarafından şöyle dile getirilir:

"Kim okurdu kim yazardı
Bu düğümü kim çözerdi
Koyun kurt ile gezerdi
Fikir başka başk' olmasa

KAYNAKÇA

- (1) GÜNAY Umay, Âşık Türk Şiiri ve Rüya Motifi, Ankara, 1993, s.8
- (2) DOĞAN M. Nur, Fuzûlî'nin Poetikası, İstanbul, 1997, s. 13
- (3) GÜNAY Umay, Âşık Türk Şiiri ve Rüya Motifi, Ankara, 1993, s.17
- (4) DOĞAN M. Nur, Fuzûlî'nin Poetikası, İstanbul, 1997, s.20
- (5) BANARLI N. Sami, "Âşık Veysel Misali", (Yavuz Bülent Bakiler, Âşık Veysel, Ankara, 1989, s.81-84'ten naklen)
- (6) KURNAZ Cemal, "Âşık Veysel'in Şiirlerinde Klasik Kültürün Yeri", Divan Edebiyatı Yazılan, Ankara, 1997, s.305
- (7) KURNAZ Cemal, a.g.e., s.306-307
- (8) MENGI Mine, Eski Türk Edebiyatı Tarihi (Edebiyat Tarihi - Metinler), Ankara, 1997, s.30-31
- (9) BAKİLER Yavuz Bülent, Âşık Veysel, Ankara, 1989, s.41
- (10) BAKİLER Y.B., Âşık Veysel, Ankara, 1989, s.82
- (11) ONAY Ahmet Talat, Eski Türk edebiyatında Mazmunlar, Ankara, 1993, s.381
- (12) ONAY Ahmet Talat, a.g.e., s.9-12

NEVRUZ BAYRAMI VE ATATÜRK

Yard. Doç. Dr. G. Tarıman CENİKOĞLU*

ÖZET

Türk dünyasının bilinen en eski bahar bayramlarından birisi de Nevruz bayramıdır. Nevruz; Farsçadan alıntı bir kelime olup "Yeni Gün" anlamına gelmektedir.

Atalarımızın 12 Hayvanlı Türk Takvimi'ne göre, yeni yılın başlangıcı, gece ile gündüzün eşit olduğu, yani Milâdî 21 Mart gününe rast geliyor. Ayrıca Türk dünyasındaki yaygın inanışa göre, Nevruz, Göktürklerin Ergenekon vadisinden çıkışlarını, bağımsızlıklarını kazandıkları gün olarak kabul ediliyor. İşte o zamandan beri bayram olarak kutlanmaktadır.

Birçok komşu İslam ülkesinde olduğu gibi geleneksel olarak Selçuklular ve Osmanlılar zamanında da bu bayramın kutlandığını görüyoruz.

Nevruz bayramı; Cumhuriyetin ilk yıllarında Atatürk'ün himayesinde, askerî ve mülkî erkânın katılımlarıyla kutlanmıştır.

SUMMARY

One of the most known easter of Turkish world is Nevruz. The word Nevruz derives from Persian and means 'New Day'.

According to Turkish Calender with 12 animals, the beginning of the new year comes with March, which the duration of the night and day equal (eqinouqs) However, in the common belief in Turkish world, Nevruz; is accepted as the date when Kotturks left from Ergenekon Valley and gained their independence. Since this time, Nevruz is started to be celebrated as easter.

* D.P.Ü. Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dil ve Edebiyatı Bölümü Öğretim Üyesi
43100/KÜTAHYA

it has traditionally become the spring festival in Ottoman times and Seljukid period as well as like the neighbouring Islamic countries.

Nevruz was celebrated in the Republican period under the leadership of Atatürk with the participation of military and economic elite

Türk dünyasının bilinen en eski bahar bayramlarından biri de Nevruz bayramıdır. Nevruz; Farsça'dan alıntı bir kelime olup "Yeni Gün" anlamına gelmektedir.

Beş bin yıldan beri Türk Dünyasında çeşitli tören ve şölenlerle kutlanmakta olan bu milli bahar bayramı, Nevruz, Navruz, Novruz, Sultan Nevruz, Navrez, Nevriz, Noruz, Norus, Ulusun Ulu Kum, (Ulusun Ulu Günü), Ulu Kün, Ergenekon, Bozkurt, Çağan, Baba Marta, Köklü Marta, İlk Yaz Yortusu, Yeni Gün, Yengi Gün, Mart Dokuzu, Mereke, Mevriz, Mart Bozumu... gibi adlarla anılıyor.

Türklerin 12 Hayvanlı Türk Takvimi'ne göre de yeni yılın başlangıcı, gece ile gündüzün eşit olduğu, yani Miladi 21 Mart gününe rast geliyor. Ayrıca Türk Dünyası'ndaki yaygın inancıya göre, Nevruz, Göktürklerin Ergenekon vadisinden çıkışını, bağımsızlıklarını kazandığı gün olarak kabul ediliyor. Destanlarımızdan edindiğimiz bilgilere göre, atalarımız Göktürkler, nüfuslarının artması sonucu dört tarafı dağlarla çevrili Ergenekon vadisine sığamazlar. Buradan bir çıkış yolu ararlar. O günkü teknik imkânlarla, demir madeni ile yüklü dağları eriterek, Bozkurt'un önderliğinde bir yüklü deve geçecek kadar yol açmayı başarırlar. İşte bu tarihi - milli gün, her yıl baharda 21 Mart'ta Ergenekon Bayramı olarak kutlanmaya başlanır. Böylece o günden beri Türk toplulukları arasında milli duygu, milli şuur, hep canlı tutulmaya çalışılır.

İslamiyet'ten sonra Abbasiler döneminde Nevruz, bahar bayramı olarak kutlanmaya devam edilmiştir. Sâsânîlerde olduğu gibi Abbasilerde de vergiler, bu ay içinde toplanmaya başlanmıştır. Selçuklu Veziri Nizamülmülk, o günkü astronomlara hazırlatıp Sultan Melikşah'a sunduğu Celâli Takvimi (Güneş Takvimi)'nde

eski geleneğe uyarak Nevruz'u 1. gün yani yılbaşı olarak tespit ettirdi. Vergilerin birinci taksidi Nevruz'la toplanmaya başlanıyor, ikinci taksidi ise hasat mevsimi sonuna bırakılıyordu; böylece vergi meselesindeki karışıklık ve şikâyetler giderilmiş oluyordu. Bu vergi sistemi, Büyük Selçuklulardan sonra bölgede egemen olan diğer devletler tarafından da uygulanmıştır. Osmanlılar da Doğu ve Güney-Doğu Anadolu'da Akkoyunlulardan devren bu kanunları aynen uygulamış ve belli vergileri, Nevruz tarihine bağlamışlardır. Türkiye'de Milâdi takvimin kabulünden sonra 1926 Ocak ayından itibaren, Mart ayı, mali yılbaşı olarak son zamanlara kadar gelmiştir. Vergilerin bu ay içerisinde tahsil edilmesinden dolayı, - halk arasında mart ayı / dert ayı - olarak anılır ve bilinir.

Mısır'daki Kiptiler de yılbaşı olarak Nevruz'u benimsemişlerdir.

Sâsânîler, Safevîler, Osmanlılar, Büyük Selçuklular, Abbasiler ve Moğollar döneminde İran'dan Mısır'a kadar bütün ülkelerde Nevruz ve onu takip eden bir hafta bayram olarak kutlanmıştır. Nevruz günlerinde halk, sokaklarda şenlik ve gösteriler, fener alayları, at yarışları, güreş ve cirit müsabakaları düzenleyerek eğlenirdi. Bu günlerde ateş yakmak, birbirine su serpmek âdeti vardı. Ateşin bütün kötülükleri, günahları temizleyeceğine inanılırdı. İslâmiyet'ten sonra bu töre ve törenler, Irak ve Mısır'da da devam etmiştir. Hâlen Irak'ın Musul şehrinde "Mehrecânu Rebi" adıyla resmen kutlanmaktadır. Safevîlerin de devam ettirdiği Nevruz bayramı, bu gün İran'da Ramazan ve Kurban bayramlarından sonra halkın tamamının katılımıyla ve büyük bir coşkuyla kutlanmaktadır.¹

İran'da Nevruz bayramında dualar yapıldıktan sonra bayramlaşma / tebrikleşme için eş-dost ve akraba ziyaretlerine gidilir. Bu gelenekler orada zamanla İslâmî bir kimliğe bürünmüştür. Bunlar:

- Allah, dünyayı gece ile gündüzün eşit olduğu Nevruz (21 Mart) 'da yaratmıştır.
- İnsanların atası Hz. Âdem'in çamuru Nevruz'da yoğurulmuştur.
- Kardeşleri tarafından kuyuya atılan Hz. Yusuf, bir bezirgan tarafından

¹Yeni Türk Ansiklopedisi, C. 7, İstanbul 1985, s. 2652

Nevrûz'da kurtarılmıştır.

ç. Hz. Musa, âsâsıyla Kızıldeniz'i yararak tebâsını kurtardığı gün Nevruz idi.

d. Bir Yunus balığı tarafından yutulan Yunus peygamber Nevrûz'da karaya çıkmıştır.

Nevruz, sadece İranlılar ait değil bütün Türk toplulukları için de büyük önem taşımaktadır.

Orta-Asya Türk Cumhuriyetleri'nde Nevruz bayramı, masalcılar ve cambazların katılımıyla coşku içerisinde kutlanır. At yarışları, güreş ve cirit oyunları düzenlenir, ateşler yakılır, şölenler verilir. Kazakistan'da 300-500 kişinin görev aldığı kalabalık ve geniş sofralarda misafirlerin ağırlandığı söylenirse, bu bayrama ne kadar önem verildiği ortaya çıkar.³

Özbekistan'da Nevruz bayramı ve Hıdırellez şenlikleri, başşehir olan Taşkent'in Lâle meydanında kutlanmaktadır.

Azerbaycan Türkleri'nde Nevruz bayramına mahalli şive ile "Noruz / Noyruz" denildiği gibi Ergenekon Bayramı ve Bozkurt Bayramı adı da verilmektedir. Bu bahar bayramı üç gün boyunca kutlanmaktadır.

Ergenekon / Nevruz bayramı ile ilgili gelenekler, bu gün tam anlamıyla Kafkasya'da Azerbaycan Türkleri'nde, İran'daki Türk topluluklarında ve oralardan Anadolu'ya göç eden Azeri, Karapapak, Tatar, Karaçay...vb. Türkler arasında yaşamaktadır. Şii ve Alevî Türkler kadar Sünnî inançta olan Türkler tarafından da coşkunlukla kutlanmaktadır.

Azerbaycan'ın Nahçıvan özerk bölgesinde Nevruz bayramına "Bahar Bayramı" ve Hz. Ali'nin halife olarak tahta çıktığı gün olduğuna inanılması dolayısıyla da "Ali Bayramı" adı da verilmektedir. Buradaki kutlamalarda soğan kabuğu ve göbelek (ağaç mantarı) ile boyanan yumurtalar, eve gelen misafirler ile çocuklara armağan edilir. Nevruz'daki en büyük eğlencelerden biri de işte bu yumurtaların tokuşturulmasıdır.

³Abdülhalûk M. ÇAY, *Türk Ergenekon Bayramı / Nevruz*, Ankara 1993, s. 11-12

⁴Abcturrahman GÜZEL, "Türk Ergenekon / Nevruz Bayramı ve Kaygusuz Abdal'da Bir Nevruz Sabahı", *Millî Folklor*, 3 (17), Ankara 1993, s. 10
"ÇAY, age., s. 87

Nevrûz'da genç kız ve erkeklerin birbirleriyle görüşmeleri serbesttir. Birbirlerinde gönlü olan gençler haberleşip Nevruz günü rahatça buluşurlar. Nevrûz'da yapılacak olan nişan veya düğün törenlerinin çok hayırlı olacağına inanılır. Nevrûz'da doğan çocuklara da "Növrüz" adı verilir ve bu çocukların talihi olduklarına dair itikatlar yaygındır.⁵

Osmanlılar'da Nevruz dolayısıyla padişahlara, vezirlere ve diğer mevki sahiplerine sunulan bütün hediyelere, gazel, kaside ve methiyelere de "Nevrûziye" denilmiştir. İstanbul'da sadrazam başta olmak üzere devlet ileri gelenlerinin padişaha armağan sunmaları kanun emriydi. Eyalet valileri de padişaha, sadrazama kubbe vezirlerine ve diğer ileri gelenlere hediyeler gönderirdi ki bunlara "Nevrûzi Pişkeşi" denirdi. Sadrazam, padişaha donanmış atlar, murassa silahlar ve pahalı kumaşlar sunardı. Mîr-i âhur itina ile yetiştirilmiş soylu bir at takdim ederdi. XVII. yy.'da doğrudan doğruya vali ve sancak beyine ödenen "Nevrûziye" adıyla bir de vergi çıkartılmıştı. Şairler, devlet büyüklerine sundukları Nevrûziye kasideleri karşılığında büyük caize (bahşiş, para, ihsan) ler alırlardı.

Nevruz ve nevrûziye âdetleri II. Meşrutiyet'ten sonra terk edilmiş ve yerini Türk halkı arasında Hıdırellez geleneklerine bırakmıştır.

Osmanlı sarayında Nevruz tören ve âdetleri ile ilgili olarak II: Abdülhamid'in kızı Ayşe Osmanoğlu hatıralarında şu bilgileri vermektedir:

Nevruz, baharın ilk günü olduğundan bir gün önceden Eczane-i Hümayûn'da hazırlanmış olan " Nevruz macunu" denilen ve üzerine altın tozu dökülmüş, kırmızı renkte nevrüz Sekeri hazırlanır, tüllerle bağlı güzel kâseler içinde haneden üyelerine, vükelâva, mevkî sahiplerine dağıtılırdı. Lezzeti pek güzeldi. Sabah erken, ac. karnına venmesi sıfahıymıs. Bunun için giyimis tensilere konur, yanına da " S" harfi Ue başlayan içdi türlü yiyecek dizilir, getirilirdi. " S" Ue başlayan vedi türlü yiyecek sunlardı: Susam, süt, simit, şu, salep, safran, sarımsak. Bunlardan birer parça venilince şifa bulunacağına inanılırdı.⁷

Bülent GUL, "Nahçıvan'da (Güneşli Köyü) Nevruz Geleneği", Prof. Dr. Dursun Yıldırım Armağanı, Ankara 1998, ss. 379-381
Yeni Türk Ansiklopedisi, ay.

Ayşe OSMANOĞLU, *Babam Sultan Abdülhamid (Hâtıralarım)*, İstanbul 1984,s.106

Nevruz inanç ve geleneklerinin etkisiyle Türk musikisinde "Nevruz" adlı en eski mürekkep bir makam ortaya çıkmıştır. Bu makamlar şunlardır:

Nevrûz-ı Acem, Nevrûz-ı Arap, Nevrûz-ı Asî, Nevrûz-ı Beyatı, Nevrûz-ı Büzürg, Nevrûz-ı Hârâ, Nevrûz-ı Hicaz, Nevrûz-ı Hüseyinî, Nevrûz-ı Irak, Nevrûz-ı İsfahan, Nevrûz-ı Sultanî, Nevrûz-ı Rast, Nevruz Kûçek, Nevruz Neva, Nevruz Buselik, Nevruz Rehâvî, Nevruz Sabâ, Nevrûz-ı Uşşak, Nevruz Zengüle, Nevruz Âvâr, Nevruz Bezek, Nevruz Hırdek'tir.³

Millî Azerbaycan Türk Cumhuriyeti kurulmadan önceki yıllarda, milliyetçi basının parolası "yeni gün", "kurtuluş" kelimeleri olup bayramları ise "Ergenekon / Nevruz" idi. Cumhuriyet kurulduktan sonra (1918-1920) bu bayram, resmen Ergenekon / Kurtuluş bayramı olarak kabul edilmiştir.

Ergenekon / Nevruz bayramı, bu özelliğini Azerbaycan'ın Sovyetler Birliği'ne bağlanmasından sonra da korumuştur. T.B.M.M. Tutanaklarında Azerbaycan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti hükümet başkanı Neriman Nerimanof'un Mustafa Kemal Paşa'ya Nevruz bayramı münasebetiyle çektiği telgraf, bu bayram geleneğinin Anadolu Türklüğü tarafından da bilindiği ve kutlandığını göstermektedir:

Reis: Efendim, bir de Kâzım Karabekir Paşa'dan bir telgraf vardır.

Büyük Millet Meclisi Riyasetine!

Karabağ'm Merkezi olan Şuşa kaladan zât-ı devletlerinize çekilen 24 Mart 1337(1921) tarihli telsiz telgrafın sureti aynen maruzdur.

Şark Cephesi
Kumandanı Kâzım Karabekir

Telgraf;

Cenubî Kafkasya Komiseri Azerbaycan Serbest Harbiye Mektebi Talebeleri, İki Bölüklü Süvari Askerleri ve Şuşa Muhafız Taburu Askerleri ve Topçuları, Nişancı Türk Alayı Askerleri, Türk milletinin büyük Nevruz bayramını tebrik ediyor ve biz ümid ediyoruz ki Azerbaycan İnkılâp Ordusu, kahraman Türk

ordusuyla beraber Garp emperyalizm tazyıkında bulunan Şark milletlerini yakında kurtarırlar. Yaşasın Şark İnkılâp başları Mustafa Kemâl!

Yoldaş Neriman Nerimanof

Müfrezeye Kumandanı: Vakıfıt

Harp Komiseri : Ahmetcez

İşte o yıllarda iki kardeş Türk Cumhuriyeti arasında Nevruz bayramı vesilesiyle telgraf aracılığıyla kutlamalar böyle yapılıyor, dostluk, barış ve kardeşliğinin temelleri atılıyordu. Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk dönemlerinde de Ergenekon / Nevruz bayramı, resmî bayram niteliğinde idi. Bu bayram, askerî ve mülkî erkanın katılımıyla resmî mahiyette Mustafa Kemal Paşa'nın himayesinde törenlerle kutlanırdı.

Cumhuriyetimizin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk, sağlığında millî konular çerçevesinde Türklük şuuruna önem vermiş, Türk kültür ve medeniyetinin araştırılmasına, ortaya çıkarılmasına, bu alanda yapılacak çalışmalara önderlik etmiş, Türk dili ve tarihinin araştırılıp incelenmesi için Türk Dil Kurumu ile Türk Tarih Kurumu'nu kurduymuş, buraların ileride akademi haline gelmesi için bizzat direktif vermiştir.

Yine Mustafa Kemal Atatürk, sağlığında banknot ve pullara Türklüğün sembolü ve ongunu olan Bozkurt'u amblem olarak bastırmıştır. Bundan dolayı, Atatürk'ün kültürel konulardaki duyarlılığını bilen İngiliz gazeteci ve yazar H. C. Armstrong, Atatürk'le ilgili olarak yazdığı eserine "Bozkurt" adını vermiştir.

1925 yılında Ankara'da Nevruz Bayramı münasebetiyle Mustafa Kemal Paşa'nın huzurunda yapılan geçit resmi töreninde, askerî kıtalar başlarında "Göksancaklar, Alsancaklar" olduğu halde törene katılmışlardır.

1990 yılında bağımsızlıklarını kazanan Türk Cumhuriyetlerinden Kırgızistan, Kazakistan, Türkmenistan, Azerbaycan ile Rusya Federasyonu'na bağlı Tataristan Özerk Cumhuriyeti'nde 21 Mart Nevruz Bayramı, millî bayram olarak ilan edilmiştir. Bu Türk Cumhuriyet ve topluluklarda 21 Mart'ı takip eden günler, (1-7 gün arasında) resmî tatil olup çeşitli etkinliklerle ve halkın çoğunluğunun katılımıyla büyük bir

coşkuyula kutlanmaktadır.⁹ Sevgi, saygı, birlik, beraberlik, dostluk ve kardeşliğin pekiştirildiği bayramlardan bin olan Nevruz'un, büyük önder Mustafa Kemal Atatürk'ün sağlığında olduğu gibi yeniden önümüzdeki yıllarda da huzur içinde kutlanmasının barışa büyük katkıda bulunacağını ümit ediyoruz.

Kütahya/21 Mart 2002

PLATON'DA BİR ESTETİK SORUN OLARAK İYİ VE GÜZEL

Hasan YILDIZ*

ÖZET

Platon'un estetik sorunlara bakışı iyi-güzel, mutluluk (erdem) ve sanatın bir taklit olduğu yolundaki görüşleriyle sınırlanmaktadır. Felsefesinin erken dönemlerinde güzel ve iyi kavramları üzerinde durmuş ve 'güzel'i bilmenin aynı zamanda 'iyi'yi de bilmek anlamına geldiği, dolayısıyla mutluluğu da elde etmeye yarayacağını vurgulamıştır.

Giriş

Platon'un felsefesinde, sanat kavramı, etik veya siyaset kavramı ya da epistemolojisi ve metafiziği kadar, önemli bir yere sahip değildir. Fakat Platon'un sanat görüşü yoktur, anlamında düşünülmemelidir. Platon'un sanat görüşü vardır. Fakat onu mükemmel bir hale getirmemiştir. Bunun sebebi, belki de, onun epistemolojisinde sanatın bilgisini ve sanatçıyı, en alt düzeyde yani eikasia konumunda, gölgelerin, hayallerin ve tahminlerin sahibi kişi olarak görmesinde olabilir. En aşağı konumu verdiği sanatçıyı, yükseltmeyi düşünmemiştir. İdeal Devlet'te ve onun yumuşamış şekli olan, Yasalar'da, sanat ve sanatçı incelenirken, görülebilir ki, sanat bir eğitim aracı ve sanatçı da kontrol altında tutulması gereken bir kişidir.

Platon'un sanata bakışı olgunluk döneminde daha açık bir şekilde belirlediğinden, iyi-güzel ve eros (aşk) gibi kavramların öncelikle ele alınması gerektiği ortaya çıkar. Bundan dolayı bu çalışmada iyi-güzel kavramları detaylı bir şekilde ele alındı. Güzel

* Yrd.Doç.Dr. DPÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü Öğretim Üyesi.